

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ РЕЛІГІЙНОЇ ВІРИ У ПРОПОВІДЯХ ЧАРЛЬЗА СПЕРДЖЕНА

Запропоновано аналіз проповідей Чарльза Сперджен, тематично поєднаних у рубриці "релігійна віра". Під сумнів поставлено конфесіоцентризм у розумінні Ч. Спердженем релігійної віри. Натомість підтверджено помітну християнську універсалізацію у його проповідях, присвячених різним аспектам релігійної віри. Принагідно наголошено широкую ідентифікацію Ч. Спердженем поняття "баптизм". Розкрито особливості його гомілетики, методологічним орієнтиром якої визнано феноменологізм. Констатовано парадоксальність у сприйнятті ним співвідношення понять "віра" і "релігійна віра". З одного боку, йдеться про виокремлення трьох форм віри в контексті актуалізації людиною чогось потенційного. Для Ч. Сперджена найвищою формою є релігійна віра. З іншого боку, у його проповідях є семантичне зближення понять "віра" і "релігійна віра". У перспективі виявлення когнітивного потенціалу релігійної віри розкрито пропонований Ч. Спердженем опис її структурних компонентів (знання – переконання – довіра). Особливу увагу приділено ідентифікації Ч. Спердженем довіри до Спасителя, актуалізованої через її своєрідні форми. Докладний аналіз структурних компонентів релігійної віри дозволяє стверджувати про характерний для Ч. Сперджена христоцентризм. Продемонстровано значущість для Ч. Сперджена таких пізнавальних гарантій релігійної віри, як розум і серце, які є пов'язаними з послухом Христу, який, у свою чергу, сприяє досягненню "праведності, що з віри походить". Виявлено, що христоцентризм, помітний у проповідях Ч. Сперджен, є мірилом виправдання людини вірою. Узагальнено особливості феноменологічного підходу Ч. Сперджен, застосованого ним до контекстуальних ідентифікацій релігійної віри.

Ключові слова: релігійна віра, проповіді, Чарльз Сперджен, баптизм, феноменологізм, форми віри, складники віри.

Вступ

Чарльз Хаддон Сперджен (1834–1892) є однією з ключових постатей християнського відродження в Англії вікторіанської епохи. Блискучий оратор, пастор і проповідник значної баптистської громади стає популярним не тільки в колах протестантів туманного Альбіону, але й країн континентальної Європи та Америки. Варто додати, що з 1856 року численні проповіді Ч. Сперджена збирали значну кількість християн в орендованому ним залі Сурей-Гарденс. А з 1859 року він проповідував у спеціально спорудженому в Лондоні молитовному будинку "Метрополітен-скінія" (Metropolitan Tabernacle), розрахованому на шість тисяч осіб. Причому цей молитовний будинок, розміщений поблизу пабу "Слон і замок", не міг вмістити всіх охочих отримати духовну нагоду від вишуканих промов Ч. Сперджена. Між іншим, у різні часи його слухали англійський державний діяч і письменник Вільям Гладстон, англійський письменник, літературознавець і мистецтвознавець Джон Раскін, американський письменник Марк Твен, британська письменниця і місіонерка Флоренс Найтінгейл, британський місіонер у Китаї Джеймс Хадсон Тейлор. Навіть королева Вікторія, перевдягнувшись простолюдинкою, була присутньою на проповіді "принца проповідників" (Prince of Preachers). Таке прізвисько Ч. Сперджен отримав від численних шанувальників його ораторського таланту.

Принагідно зауважу, що "принц проповідників" не отримав належної теологічної освіти. Він був талановитим самоуком у справі засвоєння "божественних речей". На думку Вільяма Естеп, "хоча Сперджен не мав можливості отримати формальну теологічну освіту не зі своєї вини, у деякому сенсі все його життя можна розглядати як прагнення до теологічного розуміння Євангелія" (Ester, 1984, р. 5). Принаймні саме Ч. Сперджену в епоху вікторіанської Англії вдалося відродити популярність проповідництва, привернувши увагу християн до вічних цінностей. Тому не дивно, що автори більшості книг із гомілетики згадують про ґрунтовні, хоча й подекуди ексцентричні коментарі Ч. Сперджену до біблійних книг. За свідченням Джеймса Стіцзінгера: "Він виголосив понад 3560 проповідей з кафедри метрополітен-скінії, які становлять шістдесят три томи, опубліковані

між 1855-м і 1917-м роками" (Stitzinger, 1992, р. 26). Також Джон Карлайл, наприклад, писав: "За оцінками спостерігачів, його служби відвідали понад сто тисяч осіб" (Carlile, 1934, р. 11). Натомість Рей Комфорт стверджував: "За все своє життя він проповідував приблизно десять мільйонам осіб. Тоді зовсім не дивує, що його називали "принцем проповідників" (Comfort, 2003, р. 36).

Серед відвідувачів метрополітен-скінії були не тільки баптисти. За свідченням Роберта Шиндлера, "крім офіційних осіб та членів церкви, на публічних молитовних зібраннях в Скінії були присутніми священнослужителі, служителі і місіонери усіх конфесій" (Shindler, 1892, р. 285). Вірогідно, проповідницький талант Ч. Сперджена посприяв популяризації баптизму в тодішній Англії і певною мірою його універсалізації. Принагідно слід зауважити, що англійський проповідник надто широко розумів баптизм як конфесію. Симптоматичними є його твердження: "Ми віримо, що баптисти – правдиві християни. Ми почали своє існування не в часи Реформації, ми були реформатами ще до народження Лютера або Кальвіна; ми ніколи не походили з Римської церкви, тому що ніколи не були в ній. У нас є безперервна лінія від самих апостолів! Ми завжди існували з часів Христа, і наші принципи, інколи приховані і забуті.. завжди мали чесних і святих прихильників" (Spurgeon, 1861, р. 225).

Тоді цілком зрозумілими стають спроби глорифікації проповідницької діяльності Ч. Сперджену в публікаціях британських і американських дослідників. Зокрема, Едмунд Сімпсон відзначав: "Ще до того як йому сповнилося двадцять п'ять років, американський методистський щоквартальний журнал характеризує його як "найвідомішого проповідника того часу, ім'я якого було популярним в Європі і США", і проголошує його найвеличнішим з нині живих "штурмовиків людських сердець" (Simpson, 1934, р. 383). Рей Комфорт, у свою чергу, наголошував: "Якщо будь-коли і був проповідник, чиї слова уособлювали "священне красномовство", то це був Чарльз Сперджен" (Comfort, 2003, р. 34)..

Безумовно, Ч. Сперджен був одним із популярних пасторів вікторіанської Англії. Однак тексти його проповідей ще не стали предметом належної уваги з боку науковців. Слушним слід визнати зауваження Патріції

Круппи: "Чудова кар'єра Гладстона... отримала ту наукову увагу, на яку заслуговують його видатні досягнення, однак про кар'єру його сучасника Ч. Х. Сперджена було зроблено на диво мало наукових праць, хоча жодна історія релігійного та інтелектуального життя вікторіанської доби не може бути повною, якщо її автор буде ігнорувати його вплив" (Круппа, 1982, р. 1).

Відтак доводиться сприйняти як належне твердження, за яким у сучасній релігієзнавчій думці бракує виважених досліджень, присвячених різним аспектам творчої діяльності Ч. Сперджена. Це стосується і його проповідей як предмета саме аналітичного дискурсу. Крім того, змістом тематичного репертуару гомілетики Ч. Сперджена цікавилися тільки американські і британські науковці. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговують публікації Едмунда Сімпсона (1934), Крейга Скіннера (1984), Петера Мордена (2012) і Томаса Бреймаєра (2020). Звісно, слід зважати на наявність у дослідницькій думці численних біографій Ч. Сперджена, серед яких варто відзначити публікації Роберта Шиндлера (1892), Вільяма Юнга Фуллертона (1920), Джона Чарльза Карлайла (1933), Патріції Круппи (1982), Арнольда Даллімора (1984), Льюїса Драммонда (1992) і Тома Неттлза (2013). До речі, Л. Драммонд нараховує тридцять п'ять біографій Ч. Сперджена, опублікованих в інтервалі між 1867-м і 1984-м роками (Drummond, 1992, pp. 882–883).

На важливості вивчення гомілетики Ч. Сперджена особливо наполягали англійські дослідники. Зокрема, теолог Е. Сімпсон слушно зазначав: "Проповідь Слова була його головною пристрастю. Усі його здібності пробудилися для цього завдання. Основи віри становили його невичерпну тему, і він не жадав ніякої іншої; однак він повністю усвідомлював небезпеку монотонності, а різноманітні її трактування і аспекти були складниками його ідеалу повномасштабного служіння" (Simpson, 1934, р. 390).

У перспективі вивчення творчого доробку "принца проповідників" визначальною слід визнати тематику релігійної віри, ретельно розкрити ним у численних проповідях. Іншими словами, осмислення Ч. Спердженом феномену релігійної віри уможливується у міру занурення у змістовий простір його гомілетики. Отже, **метою** пропонованого автором дослідження будуть особливості ідентифікації Ч. Спердженом віри як одного з найважливіших аспектів його творчої спадщини. Принагідно потребує докладного з'ясування питання можливого конфесійного наповнення поняття *faith*, вельми частого саме у проповідях Ч. Сперджена.

Новизну дослідження убачаю в ознайомленні науковців із творчою спадщиною "принца проповідників". По суті, йдеться про першу публікацію у вітчизняному релігієзнавстві, присвячену аналізу праць Ч. Сперджена, зокрема й його проповідей. Звісно, подальший аналіз обмежується гомілетичним доробком Ч. Сперджена. Крім того, видається перспективною демонстрація одного з можливих варіантів розв'язання ним проблеми релігійної віри.

Предметами пропонованого дослідження будуть проповіді Ч. Сперджена "Виправдання вірою" (1867), "Життя за вірою" (1868), "Спасіння вірою і дією духа" (1875), "Віра, що очищає серце" (1877), "Віра, що діє любов'ю" (1880), "Віра: що це? Як її можна отримати" (1881), "Нове віра, страх, послух і спасіння" (1890),

"Послух віри" (1890)¹. Усі згадані тексти входять до повного комплексу проповідей Ч. Сперджена обсягом у 63 томи, що являє собою одне із найзначніших зібрань творчості в історії християнської літератури. У подальшому викладі скористаюсь текстами його проповідей, взятих саме з цього авторитетного видання.

Результати

Передусім відзначу, що "принц проповідників" у своєму сприйнятті релігійної віри цілком спирався на біблійні інтенції, намагаючись зробити очевидним прихований у них сенс. Навряд чи варто вбачати в його поясненнях якийсь вузький конфесійний підтекст. Навпаки, у питанні ідентифікації релігійної віри Ч. Спердженом вдавався до демонстрації своєрідної християнської універсалізації. Симптоматичним видається його зауваження: "Пуританство, протестантизм, кальвінізм... усього лише збідені назви, які світ надав нашій величній і славі вірі – вченню апостола Павла, Євангелію Господа і Спасителя нашого Ісуса Христа" (Spurgeon, 1960, р. 160).

Що ж являє собою "наша велична і слава віра"? Чи зводиться її зміст до якогось доктринального імперативу? Чи варто стверджувати про когнітивне наповнення релігійної віри у викладі Ч. Сперджена? Між іншим, Е. Сімпсон вважав, що "стійка віра Сперджена містила в собі інтелектуальний елемент, який міг послужити основою для його непорушної впевненості" (Simpson, 1934, р. 391). У будь-якому разі англійський проповідник намагався пояснити ті ідентифікації віри, які були розпорошені в біблійних текстах. Проте його пояснення не виходять за межі своєрідного феноменологізму. Іншими словами, Ч. Спердженом вдається до контекстуального описування суті та різновидів релігійної віри, цілком спираючись на її біблійні конотації. Образно кажучи, він вихоплював перлини зі скарбниці Святого Писання і завдяки своєму дару гомілетики змушував їх виблискувати феєричним світлом, викликаючи подив та ентузіазм у слухачів. Звісно, що йдеться про ті "перлини", що вписуються у змістовий простір кредології.

Надалі доречним буде виокремлення тих опорних ідентифікацій релігійної віри, пояснення яких пропонував Ч. Спердженом. Такого кшталту опорні ідентифікації уможливлюються на основі уважного перечитування його гомілетичних творів.

Одразу ж зверну увагу на наявну парадоксальність у сприйнятті Ч. Спердженом співвідношення понять "віра" і "релігійна віра". З одного боку, він виокремлює три форми віри, зважаючи на особливості актуалізації людиною чогось потенційного. Тоді цілком можливо є віра, "яка вірить у ймовірне і є вірою будь-якої людини: так можуть вірити митарі і грішники" (Spurgeon, 1890, р. 304). Однак у такому разі йдеться про своєрідну поверхову віру. Більш повноцінною, хоча й недостатньою у гносеологічному сенсі, Ч. Спердженом проголошує віру, "яка вірить у те, що навряд чи є можливим" (Spurgeon, 1890, р. 304). Щоправда, він не вдається до деталізації такої форми віри. Натомість Ч. Спердженом протиставляє згаданій її формі ту віру, "яка не дбає про ймовірність чи можливість, а ґрунтується тільки на Слові Господньому, й тому є вірою Божих вибраних" (Spurgeon, 1890, р. 304). У такому разі набуває більшої гносеологічної значущості релігійна віра. Для англійського проповідника такого кшталту віра видається адекватною для людини. З особливим пафосом він наголошував: "Бог

¹ Наведені дати проповідей Ч. Сперджена відповідають рокам їх проголошення з кафедри метрополітен-скінії.

заслугує на таку віру, "бо для Бога все можливо". Не ймовірність, а впевненість є основою віри, коли Бог промовляє" (Spurgeon, 1890, р. 304). Цим англійський проповідник підтверджує хрестоматійне визначення віри апостолом Павлом як "здійснення очікуваного і впевненості в тому, що не є очевидним" (Євреїв 11:1).

З іншого боку, Ч. Сперджен надмірно зближав семантику релігійної віри та віри. Точніше, віра в Господа в нього виявляється адекватним вираженням віри як такої. При цьому "віра – це "найпростіша з усіх речей і, можливо, через цю простоту її складніше пояснити" (Spurgeon, 1882, р. 402). Однак вона все-таки потребує пояснення. Тому Ч. Сперджен розгортає феноменологію структурних компонентів релігійної віри, зважаючи на їхній виразний когнітивний потенціал. Точніше, англійський проповідник виокремлює такі складники віри (*faith*), як "знання (*knowledge*), переконання (*belief*) і довіру (*trust*)". При цьому особливу увагу він звернув на перший структурний компонент віри. Для Ч. Сперджена віра розпочинається зі слухання проповіді, у якій пастор подає вірянам певні знання з приводу наявних у біблійних текстах сюжетів, або інтенцій. Ч. Сперджен стверджував: "Для віри необхідно є певна міра знання: звідси випливає важливість отримання знання" (Spurgeon, 1882, р. 402). Іншими словами, у нього віра не належить до розряду "сліпих" речей. Вона містить значний когнітивний потенціал, в основі якого лежить обізнаність про Христа і Його жертву. Для Ч. Сперджена вчення про жертву Христа виявляється "осередком мети, до якої прагне віра; саме на цьому осередку концентрується рятівна віра" (Spurgeon, 1882, р. 403).

Таким чином, спрацьовує ще одне семантичне обмеження у поясненні ним феномену релігійної віри. Для Ч. Сперджена релігійна віра постає еквівалентною вірі у Христа. Він стверджував: "Віра – це віра в те, що Христос є те, що Він сказав, що Він зробить те, що обіцяв, й очікування цього від Нього" (Spurgeon, 1882, р. 404). При цьому "принц проповідників" неодноразово наголошував на культивуванні твердого переконання у тому, що "кров Ісуса Христа, улюбленого сина Божого, очищає нас від усілякого гріха"; що його жертва є повноцінною і повністю прийнятою Богом від імені людини і тому той, хто вірить в Ісуса, не буде засуджений" (Spurgeon, 1882, р. 403). Іншими словами, переконання вірян у тому, що Христос спасає, виявляється своєрідним виповненням обізнаності про Його жертву.

Зрештою, вартий уваги фінальний акт реалізації рятівної віри, який водночас пов'язаний з її глибинною основою. Ідеться про довіру як "життєву силу віри" (Spurgeon, 1882, р. 403). Звісно, англійський проповідник мав на увазі довіру до Христа, який може і бажає спасти нас. У зв'язку з цим Ч. Сперджен згадує про пуритан, які звично пояснювали віру через слово *recumbency* (буквально: "лежаче положення"). Принагідно він обмовляється про ефект покладення на камінь розпластаного на весь зріст тіла, закликаючи з приводу цього: "Припадіть до Христа. Покладайтеся на Нього, заспокойтеся у Ньому, присвятіть себе Йому" (Spurgeon, 1882, р. 403). Тобто віра означає безперечну довіру до Ісуса Христа як Спасителя.

Щоправда, віра як цілковите покладання на Ісуса, як довіра до Нього може набувати форми "чіпляння за Христа". У зв'язку з цим Ч. Сперджен наголошував на проявах відчуження залежності і готовності вірян перебувати під її впливом. Зокрема, він зауважував: "Тисячі людей Божих не мають більшої віри, ніж ця; вони знають тільки те, що потрібно приліпитися до Ісуса всім

серцем і душею. Ісус Христос для них Спаситель сильний і могутній, подібний до скелі непохитної і незмінної; вони чіпляються за нього з усіх сил і це чіплення рятує їх" (Spurgeon, 1882, р. 405).

Однак віра у значенні "чіплення за Христа" виявляється лише нижчою формою релігійної віри, зважаючи на її аксіологічну перспективу. За рівнем вищою від неї Ч. Сперджен вважав віру в залежність від того, хто наділений безперечним авторитетом. Щоправда, він не вдається до описування такого кшталту віри, обмежуючись тільки наголосом на її прив'язці до постаті Ісуса Христа Спасителя. Ч. Сперджен стверджував: "Він нескінченно перевершує вас та представляє себе вашій довірі як ваш Вчитель і Господь. Якщо ви приймете Його і його Слова, ви будете врятовані" (Spurgeon, 1882, р. 406).

Більш вартісною формою релігійної віри "принц проповідників" визнає "віру, що виростає з любові". Він патетично наголошував: "Блаженними і щасливими є ті, у кого ніжна віра в Ісуса переплітається з глибокою любов'ю до Нього" (Spurgeon, 1882, р. 406). У чому Ч. Сперджен убачав привабливість такого кшталту віри? Відповідь на це запитання приховується в його проповіді "Віра, що діє любов'ю". Ч. Сперджен дотримувався установки: віра завжди виробляє любов. Він стверджував: "Коли вірі потрібно щось зробити, вона йде в поле з любов'ю. Дві грації нероздільні. Віра – світло, а любов – тепло, і в кожному промені благодаті від Сонця правди знайдеш міру того й іншого. Істинна віра в Бога не може існувати без любові до Нього, як і щира любов без віри; вони єдині як сіамські близнюки, і там, де ви зустрінете одного, обов'язково присутнім буде інший" (Spurgeon, 1881, р. 459). Наполягаючи на їх нероздільності Ч. Сперджен все-таки зважав на факт пріоритетності віри в цьому тандемі. Пріоритетність віри Ч. Сперджен часто демонструє за допомогою метафоричних висловлювань на кшталт: "Віра – це золотий перстень, який небесний ювелір прикрашає берилом любові. Полийте віру краплиною Божої роси, і вона розквітне в любов" (Spurgeon, 1881, р. 459). В іншому місці тексту проповіді він наголошував: "Не намагайтеся виростити гіацинт любові без цибулини віри" (Spurgeon, 1881, р. 462). Тоді постає слушне запитання: "Чому любов виявляється похідною віри?"

Відповіді Ч. Сперджена видаються дещо непереконливими. Передусім він зважає на потребу самої природи віри в Христа, яка передбачає відповідну любов до Нього як щось належне. Ч. Сперджен стверджував: "Віра створює любов із необхідності своєї природи, з відкриття, які вона робить і з присвоєння нею благ, які є у Христі" (Spurgeon, 1881, р. 460). Також він згадує про "відкриття краси" у Христі, до проявів якої у душі вірян спонукає саме віра. Крім того, любов уможливорюється у міру інтенсифікації людьми почуття володіння Христом. Словами Ч. Сперджена: "Любов радіє Ісусу, як своїй власності, тріумфує у Ньому і справедливо оспівує Йому любов, тому що Він її власний чоловік і Господь" (Spurgeon, 1881, р. 460). Для "принца проповідників" походження любові з віри також вмотивоване потребою християнина насолодитися милістю Христа. Точніше, він наголошував на набуванні вірою милості через молитву, подальшому досягненні в молитовному зверненні ефекту блаженства, внаслідок якого пробуджується любов до джерела такого блаженства. В остаточному підсумку Ч. Сперджен узагальнює те, що любов цілковито залежить від віри. А пробуджена вірою любов, у свою чергу, сприяє актуалізації послуху. Принаймні англійський проповідник наголошував: "Дія віри

на людське серце полягає в тому, щоб породжувати любов, а через любов послух, а послух Божественному Закону – це тільки інша назва моралі, або того, що виявляється її божественною формою, тобто святістю!" (Spurgeon, 1868, p. 523).

Але, з іншого боку, без любові неможливою є інтенсивність і міцність віри. За словами Ч. Сперджена, "віра проявляє свою силу через любов. Віра стає дією через любов" (Spurgeon, 1881, p. 464). В іншому місці тексту проповіді він казав: "Любов – це дещо більше, бо коли все буде розплавлене і готове текти, любов стає формою віри; вона виливає усе, що робить, у форму Божої любові, вчиняючи свої справи за божественним зразком любові у Христі Ісусі" (Spurgeon, 1881, p. 464). У такому разі любов для нього стає формою віри, у яку вона намагається "вилити" всю свою сутність. Однак, проявляючи свою сутність через добрі справи, любов таким чином оптимізує віру. Варте уваги зауваження Ч. Сперджена: "Хоча любов усім зобов'язана вірі, віра поступово стає боржницею любові. Любов приводить душу в захоплення і таким чином зміцнює віру" (Spurgeon, 1881, p. 465).

Доречно додати, що "принц проповідників" постійно наполягав на любові до Христа. У нього подібний христосентризм поширюється на всі форми віри. Подекуди в текстах проповідей Ч. Сперджена помітним є наголос на унікальності такої любові. Вельми патетичними видаються такі його твердження: "Любов до Ісуса передбачає, що краще не довіряти всім людям і янголам, ніж сумніватися у будь-якому Спокутнику, який пролив свою кров, щоб довести свою любов. Не довіряйте небесам, бо вони пройдуть; не довіряйте землі, бо вона повністю згорить; не довіряйте людині, бо вона подібна до надломленої тростини; але ніколи не сумнівайтесь у вірному Господі; спирайтеся на Нього всією своєю вагою, відпочиньте в Ньому з цілковитою впевненістю. Так навчає любов і віра засвоює свій урок" (Spurgeon, 1881, p. 466).

Отже, для Ч. Сперджена віра стає дією через опосередкованість любові. Крім того, вона збуджує почуття вірян і спонукає їх звернутися до Бога. Зауважу, що англійський проповідник аж ніяк не зводить віру до її когнітивного потенціалу. Ч. Сперджен часто наголошував на афективному вимірі віри. Його словами: "Віра – це акт розуміння; але вона також виходить із серця. "Серцем людина вірить до праведності", й тому Бог дає спасіння вірі, бо вона перебуває поряд з прив'язаностями і близька до любові, а любов.. є тим, що очищає душу" (Spurgeon, 1882, p. 410).

Також зверну увагу на часті твердження Ч. Сперджена про роль очищення як завершення акту віри. Точніше, в його проповідях простежується певна пізнавальна установка, яка полягає у послідовній реалізації тріади (слухання – віра – очищення). Зокрема, Ч. Сперджен наголошував: "Слухаюче вухо, віруюче серце, очищене серце – ці троє слідуєть одне за одним у швидкій послідовності, без довгих пауз підозрілої впевненості чи тужливого сумніву" (Spurgeon, 1878, p. 220). При цьому слухання проповіді діє переважно на розум людини, віра постає поєднанням інтелектуального та афективного чинників, що, у свою чергу, сприяє очищенню людини.

За міркуваннями Ч. Сперджена, розум і серце тільки тоді стають пізнавальними гарантами віри в Бога, коли вони пов'язаними є з послухом Йому. У зв'язку з цим потребує уточнення словосполучення "послух віри" (*obedience of faith*). Для Ч. Сперджена релігійна віра

повинна обов'язково приводити до послуху Богу. За його словами: "Віра є джерелом, основою і сприянням послуху.. Віра – це ранкова зірка послуху" (Spurgeon, 1891, p. 157). Чинниками вироблення вірянми досконалого послуху Ч. Сперджен визнає почуття обов'язку, усвідомлення необхідності і "спонування відновленого серця".

Досконалий послух, у свою чергу, сприяє досягненню "праведності, що з віри походить" (Євреїв 11:7). Між іншим, проповідуювану апостолом Павлом тему "праведності завдяки вірі" Ч. Сперджен вважав "найвидатнішим з усього, що виходить з-під його пера" (Spurgeon, 1876, p. 205). Звідси випливає важливість культивованої протестантської ідеї виправдання вірою. Зокрема, Ч. Сперджен наголошував: "Виправдання вірою – це Фермопілі християнства! Саме там битва повинна вирішуватися у рукопашній сутичці! Якщо цей вузький прохід одного разу захопить ворог, то всі наші bastiони можуть бути взяті штурмом! Але поки ця фортеця міцно тримається, решта євангельських істин буде зберігатися" (Spurgeon, 1876, p. 206).

Також на увагу заслуговує пояснення англійським проповідником твердження про виправдання вірою. За його міркуваннями, людина виправдовується тільки вірою. Але віра сама по собі не може виправдовувати. Для Ч. Сперджена віра завжди сприймається "через Господа нашого Ісуса Христа". Він часто наголошував: "Тільки Ісус Христос є повною і цілком достатньою основою для віри! Саме вірою в Нього люди виправдовуються – і нічим іншим!" (Spurgeon, 1876, p. 207). Тобто христосентризм виявляється мірилом виправдання людини вірою. В остаточному підсумку саме віра "через Ісуса Христа" сприяє духовній трансформації людини. Симптоматичною видається інтенція Ч. Сперджена: "Будучи виправданим, ваше серце відчує, що в нього вноситься досконалий світ, так що ви зустрінете волю вашого Отця із цілковитою байдужістю, хоч якою вона буде" (Spurgeon, 1914, p. 72).

Дискусія і висновки

Отже, тематика релігійної віри посідає чільне місце у проповідях Ч. Сперджена. У перспективі виразного феноменологізму та унікаючи проявів конфесіоцентризму, він переосмислює біблійні сентенції і сюжети про віру в Господа. Точніше, Ч. Сперджен вдається до семантичного зближення понять "релігійна віра" і "віра", розкривання змісту яких вказує на їх парадоксальність. З одного боку, у контексті актуалізації людиною чогось потенційного він виокремлює три форми віри, вищою серед яких проголошує релігійну віру. З іншого боку, у перспективі виявлення когнітивного потенціалу релігійної віри Ч. Сперджен подає опис і пояснення її структурних компонентів (знання – переконання – довіра). Аналіз феноменологічного підходу Ч. Сперджена, застосованого до ідентифікацій релігійної віри, дозволяє стверджувати про властивий йому виразний христосентризм, який поширюється на гносеологічні аспекти релігійної віри (інтелектуальний й афективний) і на праксеологічний аспект (послух Христу). У світлі подібного христосентризму Ч. Сперджен також пояснює протестантський принцип виправдання людини вірою.

Список використаних джерел

- Breimaier, Th. (2020). *Tethered to the Cross: The life and preaching of C. H. Spurgeon*. IVP Academic.
 Carile, J. C. (1934). *C. H. Spurgeon: An interpretative biography*. The Religious Tract Society and the Kingsgate Press.
 Comfort, R. (2003). *The world's greatest preachers*. Whitaker House.
 Dallimore, A. A. (1985). *Spurgeon: A new biography*. Banner of Truth.
 Drummond, L. A. (1992). *Spurgeon: Prince of preachers*. Kregel.

- Estep, W. R. (1984). The making of a prophet: An introduction to Charles Haddon Spurgeon. *Baptist history and heritage*, 19 (Oct.), 3–15.
- Fullerton, W. Y. (1920). *Charles Haddon Spurgeon: A biography*. Williams and Norgate. <https://doi.org/10.1017/s0009640721001281>
- Kruppa, P. (1982). *Charles Haddon Spurgeon: A preacher's progress*. Garland Publ. Co.
- Morden, P. (2010). *C. H. Spurgeon. The people's preacher*. CWR.
- Nettles, T. (2013). *Living by revealed truth: The life and pastoral theology of Charles Spurgeon*. Mentor.
- Shindler, R. (1892). *From the usher's desk to the tabernacle pulpit: The life and labors of pastor C. H. Spurgeon*. Passmore & Alabaster.
- Simpson, E. K. (1934). Spurgeon's Intellectual Qualities. *The Evangelical Quarterly*, 6(4), 381–397.
- Skinner, C. (1984). The Preaching of Charles Haddon Spurgeon. *Baptist history and heritage*, 19(4), 16–26.
- Spurgeon, C. H. (1960). *An all-round ministry*. The Banner of Truth Trust.
- Spurgeon, C. H. (1861). Public meeting of our London baptist brethren. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 7, pp. 225–233). Passmore & Alabaster. <https://www.spurgeongems.org/chsbm7.pdf>
- Spurgeon, C. H. (1868). Life by faith. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 14, pp. 523–543). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1876). Salvation by faith and the work of the spirit. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 21, pp. 205–216). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1878). Faith purifying the heart. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 23, pp. 217–228). Passmore & Alabaster. https://books.google.com.ua/books?id=ZH8PAAAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Spurgeon, C. H. (1881). Faith working by love. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 26, pp. 457–468). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1882). Faith: What is it? How can it be obtained? In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 27, pp. 401–412). Passmore & Alabaster. http://www.classicchristianlibrary.com/library/spurgeon_charles/
- Spurgeon, C. H. (1890). Noah's faith, fear, obedience and salvation. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 36, pp. 301–312). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1891). The obedience of faith. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 37, pp. 157–168). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1914). Justification by faith. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 60, pp. 61–72). Passmore & Alabaster.
- Stitzinger, J. F. (1992, Spring). The history of expository preaching. *The Master's Seminary Journal*, 3(1), 5–32. <https://tms.edu/wp-content/uploads/2021/09/tmsj3a.pdf>

Reference

- Breimaier, Th. (2020). *Tethered to the Cross: The life and preaching of C. H. Spurgeon*. IVP Academic.
- Carille, J. C. (1934). *C. H. Spurgeon: An interpretative biography*. The Religious Tract Society and the Kingsgate Press.

Alexander SARAPIN, PhD (Philos.), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0001-9339-2338

e-mail: tenasand@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

- Comfort, R. (2003). *The world's greatest preachers*. Whitaker House.
- Dallimore, A. A. (1985). *Spurgeon: A new biography*. Banner of Truth.
- Drummond, L. A. (1992). *Spurgeon: Prince of preachers*. Kregel.
- Estep, W. R. (1984). The making of a prophet: An introduction to Charles Haddon Spurgeon. *Baptist history and heritage*, 19 (Oct.), 3–15.
- Fullerton, W. Y. (1920). *Charles Haddon Spurgeon: A biography*. Williams and Norgate. <https://doi.org/10.1017/s0009640721001281>
- Kruppa, P. (1982). *Charles Haddon Spurgeon: A preacher's progress*. Garland Publ. Co.
- Morden, P. (2010). *C. H. Spurgeon. The people's preacher*. CWR.
- Nettles, T. (2013). *Living by revealed truth: The life and pastoral theology of Charles Spurgeon*. Mentor.
- Shindler, R. (1892). *From the usher's desk to the tabernacle pulpit: The life and labors of pastor C. H. Spurgeon*. Passmore & Alabaster.
- Simpson, E. K. (1934). Spurgeon's Intellectual Qualities. *The Evangelical Quarterly*, 6(4), 381–397.
- Skinner, C. (1984). The Preaching of Charles Haddon Spurgeon. *Baptist history and heritage*, 19(4), 16–26.
- Spurgeon, C. H. (1960). *An all-round ministry*. The Banner of Truth Trust.
- Spurgeon, C. H. (1861). Public meeting of our London baptist brethren. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 7, pp. 225–233). Passmore & Alabaster. <https://www.spurgeongems.org/chsbm7.pdf>
- Spurgeon, C. H. (1868). Life by faith. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 14, pp. 523–543). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1876). Salvation by faith and the work of the spirit. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 21, pp. 205–216). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1878). Faith purifying the heart. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 23, pp. 217–228). Passmore & Alabaster. https://books.google.com.ua/books?id=ZH8PAAAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Spurgeon, C. H. (1881). Faith working by love. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 26, pp. 457–468). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1882). Faith: What is it? How can it be obtained? In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 27, pp. 401–412). Passmore & Alabaster. http://www.classicchristianlibrary.com/library/spurgeon_charles/
- Spurgeon, C. H. (1890). Noah's faith, fear, obedience and salvation. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 36, pp. 301–312). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1891). The obedience of faith. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 37, pp. 157–168). Passmore & Alabaster.
- Spurgeon, C. H. (1914). Justification by faith. In *Metropolitan tabernacle pulpit* (Vol. 60, pp. 61–72). Passmore & Alabaster.
- Stitzinger, J. F. (1992, Spring). The history of expository preaching. *The Master's Seminary Journal*, 3(1), 5–32. <https://tms.edu/wp-content/uploads/2021/09/tmsj3a.pdf>

Отримано редакцією журналу / Received: 16.04.24

Прорецензовано / Revised: 26.04.24

Схвалено до друку / Accepted: 16.05.24

PHENOMENOLOGY OF RELIGIOUS FAITH IN THE SERMONS OF CHARLES SPURGEON

The article offers an analysis of Charles Spurgeon's sermons, thematically ordered under the heading "religious faith". The confessionalism in Charles Spurgeon's understanding of religious faith is called into question. On the contrary, Charles Spurgeon's commitment to using a broad identification of the concept of "Baptism" is noted. The features of his homiletics are revealed, the methodological guideline of which is phenomenologism. The paradoxical nature of his perception of the concepts of "faith" and "religious faith" is stated. On the one hand, we are talking about identifying three forms of faith in the context of a person's actualization of something potential. Charles Spurgeon considers religious faith to be the highest form among them. On the other hand, in his sermons there is a semantic convergence of the concepts of "faith" and "religious faith". In the perspective of discovering the cognitive potential of religious faith, the description of its structural components proposed by Charles Spurgeon is revealed (knowledge – belief – trust). Particular attention is paid to Charles Spurgeon's identification of trust in the Savior, actualized through its unique forms ("clinging to Christ", "dependence on another superior to us", "faith which grows out of love"). An analysis of the structural components of religious faith allows us to assert the Christocentrism characteristic of Charles Spurgeon. The importance for Charles Spurgeon of such cognitive guarantors of religious faith as mind and heart, associated with obedience to Christ, is demonstrated. For him, obedience to Christ contributes to the achievement of the righteousness that comes from faith. The Christocentrism noticeable in Charles Spurgeon's sermons is also a criterion for a person's justification by faith. The features of Charles Spurgeon's phenomenological approach applied by him to contextual identifications of religious faith are summarized.

Keywords: religious faith, sermons, Charles Spurgeon, baptism, phenomenologism, forms of faith, components of faith.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.